

*Приходько В. С.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та іноземних мов
Харківської державної академії фізичної культури**Солошенко-Задніпровська Н. К.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і практики англійської мови
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*

МОДЕРНІСТСЬКА КОНЦЕПЦІЯ МИРУ ТА ЛЮДИНИ У ТВОРЧОСТІ ДЕВІДА СТОРІ

Анотація. У поданій статті розглядається модерністська концепція миру та людини у творчості Девіда Сторі – видатного англійського драматурга, сценариста та романіста. Основною метою роботи є аналіз художніх особливостей зображення нетипової поведінки героїв у творчому доробку письменника. Детально аналізується низка романів («Таке спортивне життя», «Втеча в Кемден», «Редкліфф», «Севілл» та ін.). Акцент зроблено на тому, що у своїй творчості Девід Сторі активно звертався до теми «двійництва» й «маленької людини», які є традиційними для творчості низки письменників; автор досліджує процес морального злому та каліцтва людини, що відбувається в переломні моменти, коли герої роблять спроби переходу з одного стану в інший, що робить творчість досліджуваного письменника актуальною і сучасною в сьогоденних реаліях. Актуальність репрезентованої роботи вбачається також у детальному прочитанні та потрактуванні творчого доробку письменника крізь призму аналізу «двійництва» в контексті модерністських тенденцій, пошуку нових форм вираження у філософському складнику літератури. Детально аналізуються творчі зв'язки автора з іншими письменниками, зокрема, успадковування традиції соціального спрямування творчості Е. Бронте; митець у своїй творчості поглиблює та оголює протест героїв проти суспільного устрою та його традицій. Зроблено висновок, що для творчого доробку Девіда Сторі характерне напружене філософсько-ідеологічне осмислення кризових явищ людської душі та суспільного життя, що й зумовлює найважливіші елементи у творчості. У романах письменника своєрідно репрезентується ідеалістична думка про красу, покликану врятувати світ, де превалюють матеріальні цінності, у контексті значущості духовного початку у світі, «вічних» тем – любові і смерті, свобода, обов'язок, сенс життя. Творчість Девіда Сторі на сучасному етапі є актуальною для сучасного світу, а проблеми, які порушує митець у своїх творах, приваблюють сучасного читача, письменників та дослідників.

Ключові слова: Девід Сторі, концепція миру, концепція людини, мотив «двійництва», драма, криза, інтерсексуальність.

Постановка проблеми. На тлі війни в Україні прослідковується бажання деяких фахівців умовного ділення героїв на «титових» і «другорядних», де віддзеркалюється тема «роздвоєності» людини в суспільстві. Актуальність наукової розвідки полягає у глибшому прочитанні романів крізь призму аналізу

«двійництва» в контексті модерністських тенденцій, пошук нових форм виразів у філософській складовій літератури. При дослідженні проблеми модерністської концепції світу і людини важливо розглянути переплетіння традицій та індивідуальності у творчості будь-якого автора, і в зв'язку з цим простежити його творчу еволюцію [1].

Модернізм у його сучасних формах «поставангардизму», «конкретної поезії», сюрреалізму позначив гострі протиріччя нинішнього світу, поглибив процес взаємодії модернізму та реалізму, зафіксував хіба що спільність буття у літературі. Письменники-постмодерністи звертають увагу на спосіб вираження своїх думок через своєрідну форму, надаючи великого значення умовності, змішування в тексті різних стилів [2]. Письменники-реалісти використовують у своїх книгах модерністські прийоми, письменники-модерністи створюють реалістичні твори, тобто не можна ігнорувати процес взаємодії модернізму та реалізму, що приводить до створення новаторських творів, які використовують цікаві мистецькі прийоми й у ХХІ столітті.

Звернемося у якості прикладу до англійської літератури минулого століття, де особливе місце займала тема «роздвоєності» людини в суспільстві та небезпечні наслідки такого роду «двійництва» [3]. Літературна доля Девіда Сторі, англійського письменника, драматурга виявилася непростю. Девід Сторі народився у сім'ї шахтаря. Ймовірно, не без впливу батька він захопився професійним футболом і став професійним футболістом, потім художником, робітником, вчителем, і, нарешті, письменником [4].

Витоки «двійництва», нерівності в суспільстві, роздвоєності людей письменник побачив у віковій системі поділу праці на фізичну і розумову, що так історично склалася у Великій Британії, і відбив це в епічному циклі романів «Таке спортивне життя», «Втеча в Кемден», «Редкліфф», «Севілл» та ін.

До теми «двійництва» і «маленької людини» англійський письменник Девід Сторі звертається як до сталої теми, що отримала відображення в літературі. У всіх випадках Девід Сторі уважно досліджує процес морального калічення людини, що відбувається в момент спроби переходу з одного стану в інший, що робить його творчість актуальною і сучасною сьогодні. Метання Ф.М. Достоевського в крайності «добро-зло», «віра-невіра», «смирнення-бунт» Девід Сторі, на наш погляд, філософськи усвідомив у своїх творах через призму культури, філософії, релігії. Д. Сторі цікавить, насамперед, не побут,

а еволюція душевних драм героїв; його психологічний лист носить відчутні риси впливу Ф.М. Достоевського [5].

Метою статті є окреслення художніх особливостей зображення нетипової поведінки героїв у творчості Девіда Сторі.

Виклад основного матеріалу. Письменника Девіда Сторі – філософа, психолога та мислителя – глибоко цікавить еволюція душевних драм героїв [6; 7]. Проаналізуємо його героїв на прикладі кількох романів. У його найкращому романі «Таке спортивне життя» образ головного героя спортсмена-регбіста Артура Мейчина розкритий через кілька образів-двійників – тренерів команди Діккі та Моріса Брейтуейта. Життєву перспективу, до якої прагне герой, уособлюють так звані «господарі гри» як «господарі життя», багаті підприємці команди – Уівер та Слоумер – зразки для наслідування честолюбного Артура Мейчина, які уособлюють його життєву перспективу.

Двійниками, які виражають ідеальне уявлення про життя, стають для Артура клішовані образи суперменів – боксера Теда Вільямса та контрабандиста капітана Саммерса, почерпнуті ним із масового «чтива», бульварних книжок, які є англосаксонським культом грубої сили. Найбільш щасливі гравці, які втілюють у мріях Артура майбутнє, справжнє забезпечене життя в достатку, славі та зізнанні, стали збірними образами. Антагоністами-двійниками в романі є старий Джонсон, який влаштував спортивну кар'єру Артура, його квартирна господиня Валері Хеммонд, але вони стоять нижче соціальними сходами.

Минуле життя, залишене і відкинуте Артуром, уособлюють його батьки, які не відповідають прагненню сина розбагатіти та його новому світогляду, вони зберегли у собі справжні людські якості, вони уособлюють собою минуле життя героя, відкинуте ним. Повна розбіжність життєвих цінностей Артура та його коханої дівчини Валері Хеммонд зумовила глибоку душевну драму закоханих, що й призвело до їхнього протиставлення від «любові-ненависті» до «любові-трагедії».

У відтворенні цієї душевної драми Д. Сторі успадковував традиції соціального спрямування творчості Е. Бронте, поглиблюючи і оголюючи протест проти забобонів суспільства та його устрою. Конфлікт роману набув соціально-етичного характеру, і автор переконливо розвінчав «фізичну» сутність героя, який прагнув відмовитися від почуттів та моральних принципів, і надав ряд доказів у непоправності моральних втрат Артура.

Вплив модерністської концепції світу і людини у творчості Девіда Сторі знайшов відображення в романах «Пасмор» (1972), «Тимчасове життя» (1973), «Севілл» (1976). У проблематиці та драматизованій структурі творів виразно проявилися, як нам здається, традиції Е. Бронте у послідовній авторській полеміці Д. Сторі як з модерністською концепцією самотності, нібито нормальної для людини, так і з тенденцією виховання особистості в дусі практицизму та егоїзму. Нам здається, що у творах Е. Бронте немає відчуття невинності зла, неминучості поразки людини у зіткненні з долею.

Конфлікт героїв Д. Сторі перегукується, на нашу думку, з конфліктом Джен у «Грозовому перевалі» Е. Бронте у контексті суспільства: у Е. Бронте це доля сирітки, скривдженої мачухою, як окремий випадок, як доля «маленької» людини. Не випадкові й центральні герої Д. Сторі, бо його три романа багато в чому однотипні, у них схожі долі й навіть однакові імена – Колін. Але Девід Сторі досліджує властиву їм «духов-

ність» або «бездуховність» вищого суспільства, різні стадії душевного стану у становленні особистостей «блудних синів» (роман «Блудний син», 1984).

Колін Прасмор – «Пасмор» (1972) – виходець із простої робочої сім'ї, здобувши вищу освіту та посаду викладача історії в коледжі, зрікається рідних та попереднього життя. Психічний занепад, що раптово спіткав його, доводить його до граничної ситуації самотності й відчаю. Вихід із критичної ситуації, що загрожує Коліну Пасмору безумством, повним розпадом свідомості, письменник бачить у моральному відродженні свого героя на шляху людського порозуміння та єднання в сім'ї при допомозі оточуючих.

Колін Фрістоун – «Тимчасове життя» (1973) – викладач живопису, непомітний, він – «маленька людина» у світському суспільстві, по-своєму намагається самоствердитися, переступаючи за рамки встановлених моральних правил і норм, скандально зневажаючи загальноприйняті «закони» серед «господарів життя», кидаючи їм цим виклик. Д. Сторі показує лише деякі епізоди життя протягом багатьох років.

У респектабельній вітальні Ньюкомов зображується фарсово-трагічне переслідування Коліна Пасмора «сильними цього світу», які мстять Пасмору, ставши на шлях вже відкритого аморалізму. «Стовпи суспільства» невеликого північного містечка мстять Коліну за порушення встановленого століттями їх безтурботного життя і спокійного існування.

Безумовно, сильна сторона цього твору – у засудженні ледарства «золотої молоді», у показі конфлікту між живими людськими почуттями та відсталим середовищем, конфлікт оголює марність зусиль «маленької людини» змінити свою долю. З художніх особливостей ми відзначаємо інтонацію особистої сповіді, красномовство душевних хвилювань, які передає автор, розкриває протиріччя дійсності «зсередики» – мистецтво і любов поєднують у собі «темне» і «світле», приносячи, з одного боку, радість і щастя, а з іншого – страждання та муки, подолання зла у самому собі.

Письменник, на наш погляд, показав один із витоків агресії проти справжньої краси та гуманізму – почуття власної неповноцінності «сильних світу цього», чужорідності у світі справжньої культури. При цьому письменник оголює марність зусиль «маленької людини» змінити свою долю і застерігає проти морально неспроможних форм скандального бунту Ньюкомов.

Як і Франсуаза Саган у романі «Здрастуй, смуток» зображує життя забезпеченої, респектабельної «золотої молоді», пустих «світських» людей, оголює марність зусиль змінити своє життя, зневіру у можливість морального прогресу, так і Девід Сторі створює твір, наповнений песимізмом та скепсисом.

Колін Севілл у романі «Севілл» (1976), – блискуче дослідження егоїзму. Доля Коліна Севілла, який має поетичний дар, у романі коротка. Еволюція героя традиційна: він, як і його однолітки, пройшов шлях від дитини до хлопчика, від юнака до молодого чоловіка. Виходячи з станової ієрархії, що панує в суспільстві, Колін невдовзі став вважати себе «обраною», «вищою» істотою по відношенню до батьків та молодших братів, а потім став тираном та деспотом у власній сім'ї.

У роман «Севілл» зображуються три концентричні кола романного буття – спочатку сім'я і школа, потім суспільство, які послідовно сформували в ньому систему хибних ціннісних орієнтацій, спрямовану, насамперед, на досягнення особистих, індивідуальних інтересів. «Наставники» граматичної школи

зламали його поетичний дар і саму особистість молодого чоловіка, що живиться ілюзіями та ідеями виняткової особистості, якій все дозволено. Процес індивідуалізації героя роману «Севілл» як виняткової особистості набуває причинно-наслідкового характеру.

Зазначимо, що роман Девіда Сторі «Редкліфф» (1963) «найдосконаліший», у ньому еволюція героя розвивалася у бік відчутного впливу екзистенційної філософії та психіатрії Р. Д. Ленга, за типом конфлікту це філософсько-символічний роман, де екзистенційна концепція світу і людини виступає на перший план, хоча зовні «Редкліфф» зберігає традиційну форму реалістичного роману-життєпису. У романі «Редкліфф» автор спробував подивитися на світ з філософських позицій, по-новому підійшов до проблеми егоїзму, що вражає людську душу.

Нашадок стародавнього аристократичного роду Леонард Редкліфф втілює собою духовність, приречену на загибель новими відносинами в суспільстві в результаті економічної і політичної кризи Великої Британії. Це типовий британський аристократ, людина витончених манер і підкреслено «джентельменської» поведінки. Доля Редкліффа – занепад, божевільня в безглуздому світі, смерть. Фізичну міць, вільну від будь-яких моральних норм, сконцентрував у собі інший герой твору – Віктор Толсон. Спочатку Редкліфф та Віктор Толсон показані як психологічні антиподи.

Девід Сторі акцентував увагу читачів на боротьбі героїв за першість, коли загальне переважає над одиничним, індивідуальним, конкретним. У «Редкліфф» Д. Сторі зробив одну з найдивніших сучасних заявок на велич. У романі також є помітна тенденція до відтворення різних способів буття, відмінних повсякденних практик, ціннісних систем аристократів та простого люду. Центральні образи виведені за рамки матеріальних та сімейно-побутових відносин. Нам здається, що вплив Ф. М. Достоєвського на Д. Сторі був прямим і непрямым. Традиції Ф. М. Достоєвського отримали багаторакурсне заломлення у художній практиці Д. Сторі.

Поділяючи велике почуття співчуття Ф. М. Достоєвського до «маленької людини», до її біди – а бідує вона все життя, – Леонід Леонов у романі «Кінець дрібної людини» дуже жорстко і вірно помічає, що вічно страждаюча, застигла у молитовному стражданні маленька людина стає дрібною людиною. Це вже дуже примхливий жебрак: він перетворює свої лахміття на чесноту, на виправдання неробства, пасивності, чи не на предмет переваги. Але як вигнати жалість до традиційної «маленької людини»? Непроста відповідь романіста та драматурга Англії Девіда Сторі.

Слід нагадати, що важливу роль у філософії екзистенціалізму грає так звана «проблема іншого», за якою для людини будь-яка інша людина байдужа і навіть ворожа. У коханні, дружбі, родинних відносинах, на думку екзистенціалістів, містяться елементи прихованої ворожнечі та неприйняття [8]. Цинізм та егоцентризм у спілкуванні для людей оголошуються природними нормами людської поведінки. Також своєрідно витлумачено поняття «свободи особистості», що зводиться до індивідуалізму, домінуванню особистого свавілля над інтересами оточуючих [9].

Поряд із цим, твори, на відміну від модерністських, з вірою в людські можливості, створювали письменники Шон О'Кейсі, Джек Ліндсей, Джеймс Олдрідж, хоча автори вирішували різні

проблеми з більшою чи меншою глибиною. В автобіографічних романах Шона О'Кейсі «Я стукаю у двері» та «На порозі» малюється важке, але не позбавлене радощів дитинство головного героя твору Джонні Кессіді. Його мати, духовно сильна і стійка, проста жінка, любить свого сина, але не в змозі зробити його дитинство безхмарним. Письменник показує, як формується внутрішній світ Джонні, що приходить до думки, що життя влаштоване несправедливо.

У різні роки ХХ століття ця дуже складна філософська проза «життя влаштоване несправедливо», по суті звернена повністю до особистості, її пам'яті, мукам повсякденних моральних стосунків у сім'ї, розкривається дуже слабо. Герої Д. Сторі, з нашого погляду, в чомусь важливішому ближче до людей нашого, а не свого століття. Протягом часу ХХ–ХХІ ст. – як рух духу, драми ідей – багатоголосність індивідуальних свідомостей знаходить своє втілення.

Висновки. Напружене філософсько-ідеологічне осмислення кризових явищ людської душі та суспільного життя зумовлює найважливіші елементи у творчості Девіда Сторі. У його романах своєрідно втілюється ідеалістична думка про красу, покликану врятувати світ, де тріумфують матеріальні цінності, у контексті значущості духовного початку у світі, «вічних» тем – любов і смерть, свобода, обов'язок, сенс життя.

Герої романів Девіда Сторі, які з неймовірною працею здобули вищу освіту, повністю відриваються від сім'ї та свого кола, втрачають моральні орієнтири, прагнучи будь-якими шляхами потрапити в так зване «світське суспільство», поступово стають «блудними синами» для своїх батьків, стають ізгоями в суспільстві. Автор та його герої генетично пов'язані з певними верствами суспільства, їх станами та класом, але зміст творів письменника присвячений аналізу відриву героїв від них. Стійкий інтерес до моральних проблем у творах Д. Сторі вийшов за рамки національної літератури, став надбанням читачів різних країн та сучасних письменників.

Література:

1. Приходько В., Солошенко-Задніпровська Н.К. Духовний світ людини на війні. *Сучасні філологічні і методичні студії: проблематика і перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. для науковців, викладачів, учителів, здобувачів вищ. освіти, Харків, 18 трав. 2022 р. Харків, 2022. С. 127–129. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/7705> (дата звернення: 19.02.2023).
2. Кушнірова Т.В. Модернізм і постмодернізм у зарубіжній літературі. Полтава: ПНПУ, 2018. 112 с.
3. Кирпита Т. В. Прийом двійництва як засіб відображення заборонених бажань персонажів в англійській літературі вікторіанського періоду. *Англістика та Американистика*. 2018. № 15. С. 126–133. URL: <https://anglistika.dp.ua/index.php/AA/article/view/171> (дата звернення: 20.02.2023).
4. Rees J. Remembering David Storey, giant of postwar English culture. *The Spectator*: веб-сайт. URL: <https://www.spectator.co.uk/article/remembering-david-storey-giant-of-postwar-english-culture/> (дата звернення: 26.10.2022).
5. Baloyan M. (2020). The motive of «Doppelganger» in the story of Wang Weilian. *Astraea*. 2020. Vol. 1(1). С. 36–47. DOI: 10.34142/astraea.2020.1.1.02
6. Pittock M. Double-headed talent: The case of David Storey. *Studia Neophilologica*. 1998. Vol. 70(2). P. 197–207. DOI: 10.1080/00393279808588232
7. Pittock M. David Storey's phoenix: A dream of leaving. *English Studies*. 1990. Vol. 71(5). P. 410–425. DOI: 10.1080/00138389008598711

8. Приходько В. С., Солошенко-Задніпровська Н.К. Лабиринты любви в романе Чарльза Белфора «Парижский архитектор». *Література в контексті культури*. 2020. Вип. 33. С. 65–73. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/3733> (дата звернення: 10.02.2023).
9. Веретюк Т. В. Ігор Муратов: Вічні образи у поетичній спадщині митця (образ Мефістофеля). *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Сер. : Літературознавство*. 2012. Вип. 1(1). С. 43–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzl_2012_1%281%29__8 (дата звернення: 10.02.2023).

Prykhodko V., Soloshenko-Zadniprovska N. The modernist concept of peace and man in the creative work of David Storey

Summary. The presented article examines the modernist peace and man concept in the creative works of David Storey – an outstanding English playwright, screenwriter and novelist. The main goal of the paper is to consider the artistic features of depicting the atypical behaviour of the characters in the writer’s creative works, with a focus on several novels such as “This Sporting Life”, “Flight into Camden”, “Radcliffe”, “Saville”, etc. The paper is focused on the fact that David Storey’s creative works actively address the themes of “dualism” and “little man”, which

are traditional for the works of several writers. The author investigates the process of moral breakdown that occurs at critical moments when the characters attempt to transition from one state to another. This makes the work of the studied writer relevant and modern in today’s world. The relevance of the represented work also lies in the detailed analysis and interpretation of the writer’s creative heritage through the concept of “duality” in the context of modernist trends. The author’s creative links with other writers are analyzed in detail, particularly the inheritance of the tradition of the social orientation of E. Bronte’s creative heritage. In the analyzed works, the author deepens and increases the characters’ protest against the social system and its traditions. It is concluded that David Storey’s creative works are characterized by an intense philosophical and ideological understanding of the crisis phenomena of the human soul and social life, which are among the most essential elements in his works. In the analyzed writer’s novels, the idealistic thought about beauty is represented in the context of the significance of the spiritual and “eternal” themes such as love and death, freedom, duty etc. David Storey’s work remains relevant for the modern world, and the issues raised by the author continue to attract modern readers, writers, and researchers.

Key words: David Storey, the concept of peace, the concept of man, “duality”, drama, crisis, intersexuality.